ՏԱՐԻ Ե. ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՅՈՒՆԻՍ 1902 ԹԻՒ 424

ՇԱՐԺՈՒՄ

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՒ ՇԱԲԱԹ ՕՐԵՐԸ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.

Պուլկարիոյ համար
տարեկան 12 Ֆր
վեցամսեայ 6 »
Արտասահմանի համար տարեկան 15 »
վեցամսեայ 8 »

Ռուսիայի համար
Տարեկան 3 ռ.
վեցամսեայ 1.50 »

Ծանուցման տողը առաջին երեսին համար 40 ս. իսկ վերջին երեսի համար 20 սանթիմ. Երեքն անգամներու համար 20 %ով զեղչ կըլլայ.

Վառնայի համար հատը 10 սանթիմ

Նամակ եւ դրամ ղրկել Խմբագրութեան հասցէին.

Редакция на вѣстникъ
«Шаржумъ»
Варна
Redaction du journal
« Charjoum»
Varna (Bulgarie)

Արտասահմանի համար հատը
)(20 ՍԱՆԹԻՄ)(

Պուլկարիոյ համար հատը
⪯ 15 ՍԱՆԹԻՄ ⪯

Գրութիւնք չեն դարձուիր

«ՇԱՐԺՈՒՄ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴ ԳՐՈՒՈՂԸ ԲԱԺՆԵԳԻՆԸ ՊԷՏՔ Է ԿԱՆԽԻԿ ՎՃԱՐԷ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ասլթարճեան ընտանիքը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ ամէն անոնց որոնք՝ անձամբ, հեռագրաւ ու նամակաւ արտայայտեցին իրենց ցաւակցութիւնը, նորոգ հանգուցեալ Պետրոս Ասլթարճեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ.

Փ. Պոլիս 7/20 Յունիս 902

ԲՈՂՈՔ

Հանուր տիեզերք տաճար մ'է կանգուն,
Զոր Դուն հիմնեցիր, ո՛վ հզօր Աստուած.
Արեգը տուիր, որ սփռէ կախուած՝
Երկնից խորանէն իր լոյսը անհուն.
Հանուր տիեզերք տաճար մ'է կանգուն.

Սեղան կանգնեցինք մեր վեհ լերանց մէջ,
Սեղա՛ն մը Բեզի-չքնաղ Արարատ,
Ուր ծունր դրած՝ լացի՛նք անարատ
Աղօթքը փառքիդ դարերով, անվերջ.
Սեղան կանգնեցինք մեր վեհ լերանց մէջ.

Բայց Դուն լսեցի՞ր աղօթք, հեծկլտանք,
Տուի՞ր շնորհ մը Աստուծոյդ վայել,
Գթած հօր մը պէս ելա՞ր փայփայել,
Սրբել արցունքը, զոր մենք կուլ կուտանք.
Միթէ լըսեցի՞ր աղօթք, հեծկլտանք.

Ո՛չ. Դուն կամեցար արիւնոտ սեղան,
Որ մենք պաշտէինք Խաչիդ տեղը զէնք.
Խունկի փոխարէն արիւն քեզ ծխենք,
Խոյի տեղ զոհէ՛ր հայրը իր տղան.
Այո՛ կամեցար արիւնոտ սեղան.

Թո՛ղ տուիր մորթեն մըշակները ժիր,
Կանաչ դաշտերուն տեղա՛յ հուր, կըրակ.
—Չէ՞ որ տիրական կամքիդ հակառակ՝
Տերեւ մըն անգամ տեղէն չը շարժիր—
Թո՛ղ տուիր մորթեն մըշակներդ ժիր.

Սեղանիդ վըրայ կընդրուկի փոխան՝
Թո՛ղ տուիր, այո՛, որ վերթ բուրվառի
Համայն Հայաստան ողջակէզ վառի.
Հայու չէն գիւղեր խանձըւին, մըխա՛ն՝
Սեղանիդ վըրայ կընդրուկի փոխան.

Դուն որ գիտեցիր մինչեւ հիմա լուռ,
Երկինքէն անհոգ մեր երկրի ցաւեր.
Առանց լսելու՜ մեր փուլ, կիսաւեր
Աշխարհի կոծը դա՛ռըն, մշտալուր.
Դուն որ գիտեցիր մինչեւ հիմա լուռ.

Կուզէի՞ր արդեօք որ քու աս տըւած
Աւերումներէդ վերջ դեռ աղօթեմ.
Եւ իմ հայրենեաց սե՛ւ բաղդին դէմ
Բողոք չը բառնամ՝ քեզ. ո՛վ Աստըւած.
Կուզէի՞ր արդեօք, ո՛վ մեծ Աստըւած.

ՎԷՏԱ

ՎԱՌՆԱՅԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Ահա մի քանի օր է որ Վառնայում գտնւող մանածի գործարանի բանւորները գործադուլ են արել. Բանւորների թիւը հասնում է 650ի. դրանց մէջ կան մօտ հարիւր հոգի հայեր. Գործադուլի պատճառը գործարանի վարչութիւնն է, որովհետեւ նոր և աւելի անտանելի պայմաններ է առաջարկել գործաւորներին. Եւ այդ պատճառով էլ Վառնայի բնակիչների մի զգալի մասի ամբողջ համակրութիւնը բանւորների կողմն է.

Գործաւորները մինչեւ այսօր թուլութեան նշան չեն ցոյց տալիս, որովհետեւ ամէն կողմից նրանց պահանջների ոչ չափազանց և արդարացի գտնող համայնքներ օգնութեան են հասնում. Եւ իրենք բանւորներն էլ համոզւած են իրենց առած քայլի իրաւացիութեան մէջ.

Վառնայի հայ երիտասարդութիւնը չուզելով որ հայ բանւորները իրենց յոյսը միայն բուլկար ընկերների վրա դրած մնան, չուզելով անտարբեր մնալ բուլգար զգայուն երիտասարդութեան ճիգերի հանդէպ, ինքն էլ խնդրեց „Վէօլեօ“ խմբին մի ներկայացում տալ ի նպաստ գործադուլ անող բոլոր բանւորների.

„Վէօլեօ“ն համաձայնւեց և յոյս կայ որ Վառնայի հայութիւնն էլ այդ ձեւով պէտք է կարողանայ փաստել թէ ինքը միշտ համակիր է ամէն մի արդար և ազնիւ գործի.

⁂

Զարմանալին այն է որ Վառնայի գործաւորները գործադուլի որոշումը տուել են իրենք իրենց. արտաքին ոչ մի գրգռում չըկայ. տեղացի ընկերվարականները նոյն իսկ խորհուրդ են տուել գործադուլ չանել, քանի որ կազմակերպւած չեն դեռ, եւ չեն կարող դիմանալ. Բայց բանւորները աւելի գերադասել են անգործ մնալ, քան թէ բոլորովին ստորացնող պայմաններով աշխատել.

Բանւորների մէջ կան բազմաթիւ կիներ, աղջիկներ եւ մանուկներ. Եւ առայժմ համաձայնութիւնը այդ այլազան. այլասեռ այլացեղ բանւորների մէջ կատարեալ է.

Գործադուլ արած բանւորները ամուլ, կռիւ և ուրիշ անկարգութիւններ չեն անում. Իրենց վարք ու բարքով կատարեալ համակրանքի արժանի են.

ՎԱՐԴՕ

„ԳՈՐԾ, ՈՉ ԽՕՍՔ“

Ամէն սիրտ ցաւ և զգայուն հայ անձկութեամբ կը սպասէ հայ յեղափոխութեան միակ օւկանին-Դրօշակին.

Հոն կը գտնենք արձագանքը տանջուող եղբայրներու սիրտ ծակող հեծկլտանքներուն. Հոն կը գտնենք նաեւ արձագանքը՝ յեղափոխականին խրոխտ քայլերուն, կազդուրող, սիրատուող ձայնին.

Նորէն հայ գիւղացիին արիւն-արցունքն է որ մեզ կը հասցնէ վերջին Դրօշակը.

Հոն զետեղուած են թղթակցութիւններ՝ տառապանքի աշխարքէն— Տիգրանակերտէն, Տարօնէն, Մերսինէն, Վանէն, գաղտուած բողոքի շեշտով գրուած տեղեկագիրներ առաջնորդարաններէն. Վայրագօրէն տուրքերու գանձում, սպաննութիւններ, թալան, վերջապէս անհատնո՛ւմ տանջանք. ահա՛ անոնց ամփոփումը.

Աս ամենուն քովը զետեղուած է հայ յեղափոխական գործիչին հեղինակաւոր ձայնը.

ԳՈՐԾ, ՈՉ ԽՕՍՔ.

Ան յեղ. գործիչին բողոքն է, ապտակն է արտասահմանցիներուս.

Տարօրինա՛կ դրութիւն. Յեղափոխականը արիւն-քրտինք պիտի թափէ երկրին մէջ. թշնամիին դիմաց, ազատութեան ճամբուն վրայ. բայց հոն ալ ազատ չէ կողմնակի հողերէ. Երկու ծանր աշխատութիւն մէկէն իր ուսերուն վրայ առեր է ան. թշնամիին դէմ կռուելու հոգը մէկ կողմէն, իր արտասահմանեան եղբայրները դէպի ԳՈՐԾԸ մղելու հոգը միւս կողմէն. Եռանդը, ժամանակը՝ զոր ամբողջութեամբ թշնամիին դէմ գոր-

ծածկելու յատկացուցած է, մեր ոճրագործ-անասուն բերումինը զինքը կը հարկադրէ մեր վրայ սպառելու զինքը. զինքը կը հարկադրեն մինչեւ մեր քարայրներուն, խուլ անկիւններուն պտտելու.

ԳՈՐԾ, ՈՉ ԽՕՍՔ:

Եւ ի՛նչ ճշգրիտ վերլուծում մը կընէ յեղափոխական գործիչը՝ արտասահմանեան կեանքին. Կուզեմ աչք բերել անոր քանի մը հատուածները, յանձնարարելով միեւնոյն ատեն, որ անոր ամբողջութիւնը կարդացուի, մինչ կարդացուի:

«Ամէն անգամ-կըսէ հայ յեղ. գործիչը-որ երկրի մէջ ոեւէ կէտի մը վրայ յեղափոխական կարեւոր ձեռնարկ մը կը կատարուի և կամ դէպք մը տեղի կունենայ, արտասահմանի հայութեան մէջ յուզում մը և մեծ խրախանդում մը առաջ կուգայ և ընդհանուրին ուշադրութիւնը կուղղուի դէպի երկիրը և յեղափոխական գործը. Մինչեւ անգամ այն թմրած ուղեղները ու սկարացած սրտերը, որոնք երկար ժամանակ լուռ ու անտարբեր կը մնային յեղափոխական քարոզներուն, և սկեպտիկ շարժումներով կը պատասխանէին իրենց եղած դիմումներուն՝ կատարուած հերոսական իրողութեան առջեւ յեղակարծօրէն կը ցնցուին և վայրկենական խանդավառութիւնով մը կը լեցուին, անշուշտ մերձաւոր շողշողուն, յաջող ազատագրութեան մը յոյսերով գինովցած:

Բայց շատ կարճ կը տեւէ ոգեւորութեան այս շրջանը, ու յաջողութեան օրերուն երբ կը յաջորդեն դժբախտութիւնները, երբ մեր հարցը դիւանագիտական ձախողում մը կը կրէ և կամ երկրի մէջն ու դուրսը յեղափոխական գերծում մը նշմարուի. կը դադրին, կը մարին այդ վայրկենական խանդոտ ծափերը, երկրի նրսը նպաստ հասցնելու փութկոտութիւնը ու նորէն երկրի մէջ գործիչն ու գործը մինակ կը մնան իրենց անօգնական թշուառին և անհամար դժուարութիւններուն հետ:

Եւ ինչ որ աւելի գէշն է, այդ քաջալերող, նպաստող կարճատեւ շրջաններին կը յաջորդեն անվստահութեան ցուրտ ցոյցեր, հայհոյութեանց կայլ. յիմար արշաւանքներ»:

Մեր յեղափոխական կեանքի բոլոր ամենէն շրջաններուն մէջ այս երեւոյթը այնքան սովորական և բնական դարձած է որ, հաստատելու համար փաստերու իսկ պէտքը չի զգար և կաւելցնէ.

«Դեռ շատ մօտիկ է մեր անցեալ տասնամեակը. Ամէն ոք ծանօթ է մեր յեղափոխական անցեալ գործառնութեանց և հազար կրնայ ինքնին թեթեւ ակնարկ մը նետել անոնց վրայ ու համոզուիլ. Եթէ երբեք հօրհ կայ. տասնեակ թերթեր ունինք արտասահմանի հայութեան մէջ, որոնք իրենց կարճ ու երկար կեանքին մէջ իբրեւ հայելի անկեղծօրէն կը ցոլացնեն մեր ժողովուրդի՞ այդ բնորոշ ոգին և մինչ երէկի պաշտուածը այրուած է յաջորդ օրը»:

Եւ իրօք ալ, վերցուցէք մեր յեղափոխական ձեռնարկները առանձին, առանձին. Վերցուցէք, օրինակ, Խանասորի արշաւանքը, պանքի գրաւումը, Վասպուրականի, Սասունի հերոսական կռիւները.

Որքա՛ն խանդ, որքա՛ն ոգեւորութիւն առաջ բերին վայրկենապէս. Ետք՞ը. ետքը կատարեալ անտարբերութիւն. հայհոյութեանց դէզեր:

Դեռ թարմ է ուրիշ օրինակ մը-Անդրանիկին հերոսական քայլերը:

—Աչք օյսուն. ըսկլիք չիկայ. խօսք չէ. ազբար, հազարներով զինուորները ճեղքել, անցնիլ է ասի. ո՞ւր ակ տեսնուած բան է.

Ասանկ կը բացագանչէին դեռ երէկ, նոյն իսկ ամենէն լխկածները. ոգեւորութեան չափ չիկար:

—Ի՞նչ լուր, ի՞նչ լուր. աս էր ամենուն բերնին մէջ և թերթերը մէկզմէկու ձեռքէ կը խլէին. Աս ա մնը լաւ.

Բայց յեղափոխական աս արի քայլերը քաջալերելու և տեւական դարձնելու համար նիւթական ի՞նչ օժանդակութիւն եղաւ Պուլկարիայէն մինչեւ Ամերիկա. Գրեթէ ոչինչ:

—Չէ՛, չէ՛ ազբար, քէսէխս մի՛ դպչիր ա՛է, ի՞նչ կուզես սա՛ (***) պիտի պատասխանէին պօլ-պօլ ջարդող բրդողները՝ եթէ նիւթական օժանդակութեան առաջարկին առաջին խօսքը լսէին.

Եւ նորէն հայ հարուստը իր քսակին բերանը ամուր կապեց նստաւ անոր վրայ. Չէզօքը! իր յաւիտենական չէզոքութեան մէջ մնաց. Եւ գտնուեցան մարդիկ-Ամերիկայի մէջ կամայլուր-դիմակաւոր-շարլաթաններ որոնք՝ Անդրանիկին անէծք ալ կարդացին:

Եւ, զարմանալի երեւոյթ, արտասահմանեան աս միտուութիւնները աչքկապուկները. խօսքի-մարդիկը կան ու կը մնան, որքան երկրին մէջ տառապանքը կը բազմապատկուի.

Մինչեւ հիմա ժողովուրդը արօրելու քնացնելու համար հակայեղափոխական քարոզներն էին իրենց նիւթը. Անոր մօտան անցաւ.

Հիմա տարբեր յանկերգ է որ կը լսուի. Հակայեղափոխակա՛նը՝ խօսքի-յեղափոխական դարձաւ. պառակտուած հատուածները միացան. Կը զմերին խօսքի խոստումներու անեղ! բանակը. Ալ հանգիստ եղէք. կըսեն, ալ ազգը փրկուած է, շնորհիւ խօսքէ պարիսպներուն

Մէկ ծայրայեղութենէն միւսին մէջ ինկան. Ոչ տպարաններ գիր կայ, ոչ բառարաններ՝ բառ.

Ամերիկայէն՝ Լոնտոն, Լոնտոնէն՝ Ամերիկա հեռագրական թելերը կաւեսեն—Ազգը փրկուած է: Եւ կը մտածեմ թէ՝ ի՞նչ տեսակ խօսքեր, ի՞նչ մեծութեամբ գրեր գործածելու է, երբ իսկապէս Հայաստանը ազատուի:

Կը մոզքնանք ժամանակը, կը մեզքնանք միամիտ տարրը. ուրիշ ոեւ է օգուտ չունան որ բուն յեղափոխական գործը.

Իսկ եթէ պաշտօնքները, պատասխանութիւնները կամ վայրահաչութիւններ կրնա՞ն երկրի գործին վրայ ազդել և կամ ոեւ է օգուտ ունի՞ն բուն գործին-ահա թէ ինչ կըսէ աս մասին յեղափոխական գործիչը.

«Մենք երկրի մէջ գտնուողներս երբեք վախ չունինք արտասահմանի հայ գրչակներէն. մէկ նպատակ միայն ունինք, այն է՝ օր առաջ վերջ մը տալ հայ ազգի կրած անլուր տառապանքներուն և անոնց զանի ազատութեան ճամբուն վրայ:

Թող գրեն անոնք, թող լրարու մխս ունեն...

Ամէն բանէ առաջ մենք պէտք ունինք ժողովուրդին, հայ ազգի ամբողջութեան, անոր նիւթական և բարոյական օժանդակութեան, յաջողելու համար մեր նպատակին մէջ:

Հոս հայրենիքին մէջ ժողովուրդին հետ ենք մինչ. ան բացարձակ հաւատք և վստահութիւն ունի մեր վրայ. իրաւ է, երբեմն ան ալ ցաւի վայրկեաններ կունենայ մեզի դէմ, իր ցաւագին օրերուն մէջ. բայց երբ կը տեսնէ մեր թափած քրտինքը և արիւնը, երբ քիչ մը թօթուէ վրայէն վտանգին պատճառած սարսափները, կը գտնէ շուտով ինքզինքը և նորէն կը միանայ մեզի հետ».

Ձայնը երկրէն է.

Յեղափոխական գործը երկրին մէջ է, ոչ թէ արտասահմանի թերթերուն մէջ. Յեղափոխական գործը գաղտնի է ոչ թէ թերթերով հրապարակի վրայ.

Տառապանքի աս օրերուն, աւելի քան երբէք պարտք կը ծանրանայ մեր վրայ օգնել յեղափոխականին, փարել անոր Թողունք յաւիտենական լխկածները, թողունք խօսքի—շարլաթան—հերոսները, թղթի մարդիկը, թող խօսեն, թող կռկռան, քանի որ գործ չունեն. Գործը սիրողներուն կը մնայ իրարու մօտենալ և ձեռք երկնցնել յեղափոխականին. Վառուած երիտասարդներուն կը յնայ կրկնապատկել իրենց եռանդը. միջոցներ ձեռք առնել ժողովուրդին ուշադրութիւնը դարձնելու. մինչ դէպի երկրէն եկող ձայներ —

ԳՈՐԾ. ՈՉ ԽՕՍՔ.

Հրանդ-Միրայր

Ֆիլիպէ

ԴԷՍԻՑ ԴԷՆԻՑ

Հիմակ եւրոպական թերթերը կը հաղորդեն որ Ֆիրմիլեան Սերպիոյ, Պուլկարիոյ, Գարատաղի, Ռուսիոյ համար փորձուած, կուզէք գլխու ցաւ դարձած ատ վարդապետը տեսնելով որ մէն կողմէ իր եպիսկոպոս օծուելուն կը հակառակի, որոշած է Ս. Աթոռ լեռը քաշուել հոն ճգնելու համար. ոմանք ալ կըսեն հոն պիտի երթայ օծուելու համար. Պզտիկ պուլկար ժողովուրդ մը իր էքզարխովը միասին, ռուս կառավարութեան դէմ կը դնեն Սուլթանն ալ կօգտուի այդ հանգամանքէն և ամէն ճիգ կը թափէ կարելի եղածին չափ մեծ խորխորատ բանալ օրթօտոքս դաւանութեան պատկանող քրիստոնեայ ժողովուրդներու միջեւ. Սեւագլուխ մրքանիմը երկիր իրար խառնելու

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՎԵՐԱԾԻՆ

ՄԱՍ Ա.

ԳԼՈՒԽ Գ.

—Ճիշդ որ սուրճը մոռցանք, պատասխանեց Սարաֆովը.

Էլ. Կիրիլ Պետրովի, պարոն Ծաղիկեանի խօսակցութիւնը այնքան հետաքրքիր է որ սուրճը կը մոռացուի:

Յետոյ դառնալով Ծաղիկեանին. ուրիշ այդպէս, դուք պարտականութիւն էք դնում ինձ վրա որ ես նախաձեռնողն լինեմ հանգանակութեան, շատ լաւ. խոստանում եմ ձեզ. յաւելարին եկէք մեզ մօտ, այնտեղ մի բան կանենք:

Իսկ որպէս զի այստեղ էլ մի բան արած լինեմ ահա ձեր ներկայութեանը ասում եմ Կիրիլ Պետրովիչին որ ինքն էլ այստեղ ձեզ աջակցի:

—Շնորհակալ եմ, այստեղի համար. բայց ձեր քաղաքում ոչ թէ մի բան կանէք. այլ հաստատ մի որոշ գործ պէտք է անէք. «Այդ մի բան կանէքը» շատ առաձգական խօսք է Պ. Սարաֆով. այդ նախադասութիւնը գործ է ածւում երբ ուզում են մարդկանց գլխից ռատ անել.

—Օհ. ոչ, ոչ, հանգիստ եղէք խոստանում եմ. եւ ուրախ եմ, որ ձեզ գլխից ռատ անել անկարելի է. Դրբամ կը հանգանակենք. Բայց դուք անպատճառ պէտք է գաք... յետոյ ներեցէք մի ծանօթ հասցէ պէտք է տաք ինձ. ոչ ինձ ծանօթ, այլ իմ քաղաքացիներին, որպէս զի վստահութիւն ներշնչէ.

—Այո, պարոն Սարաֆով. առանց ձեր առաջարկի արդէն այդ հասցէն պատրաստ է եւ ես պատրաստւում էի ձեզ ներկայացնել. բայց աւելի լաւ եմ համարում ձեզ մօտ գալուց եւ գործի սկսելուց յետոյ յայտնել:

—Ինձ յանձնելու պէտքը չըկայ. ես գիտեմ, ինչպէս արդէն դուք էլ գիտէք իմ առաջարկը ուրիշների համար է. ես ձեզ էլ հաւատում եմ, եւ պատրաստ եմ իմ տալիք գումարը ձեզ յանձնել: Բայց դուք միայն իմ տալիքը բաւական չէք. ուզում էք որ ուրիշներից էլ առնեմ. եւ ահա այդ ուրիշներին է պէտք. ես չեմ ուզում յայտարարել, «ինձ հաւատացէք» ասելով. այդ միջոցին աւելի իմ խաթեր համար տուած կը լինեն. եւ յետոյ իմ՝ յեղափոխական մարմնի մէջ լինելու մասին կարծիքներ կը կազմվեն որ՝ ինձ համար այնքան էլ հաճելի չէ.

Հաճելի չէ, որովհետեւ նախ ես յեղափոխական չեմ, եւ դրամով չեմ ուզում այդ տիտղոսին արժանանալ, երկրորդ, որ ո՞վ է իմանում. չար մարդիկ շա՛տ. վաղը մի բան պատահի, ուղղակի ինձ մէջ տեղ կը դցեն.

—Ուրեմն, մեր գործը առայժմ վերջացաւ, Պ. Սարաֆով, իմ գնալու ժամանակս էլ անցաւ, բայց եւ այնպէս պէտք է գնալ. ներեցէք ինձ. ես կը գնամ. ձեր քաղաքում կը տեսնուենք տուներին.

—Այո, այո, եւ հաւատացէք որ իմ ձեռքից եկածը կանեմ. այնտեղ ժամանակ կունենանք աւելի երկար խօսելու այդ մասին եւ աւելի լայն կերպարանք տալու գործին.

—Ուրեմն ցտեսութիւն, ասեց Ծաղիկեանը եւ սեղմելով Սարաֆովի ու Կիրիլ Պետրովիչի ձեռքերը դուրս եկաւ.

ԳԼՈՒԽ Դ.

Սարաֆովի հետ ունեցած տեսակցութեան երկրորդ առաւօտը երբ Ծաղիկեանը տանից դուրս եկաւ դպրոց գնալու, որ փողոցով որ անցկացաւ պատահող հայը ամէն սեւի ու հասարակի պատկանող, ծանօթ ու անծանօթ բոլորն ալ ուրին, ակնածութեամբ պատ

պայծառ կը դառնայ․ Ա՜խ ատ սեւագլուխները․

* *

Ֆրանսական թերթերը որ առաջ միշտ կզգուշանային Ռուսիոյ ներքին վէրքերու մասին բան մը գրել, հիմա սկսած են ահագին սիւնակներ նուիրել ռուսական ներքին խառնակութիւններուն։

Վերջերս «Թան»ի մէկ թղթակիցը երկար ու բարակ թղթակցութիւն մը ունի գիւղացիներու շարժման մասին․ և անանկ ձեւով մը կը խօսի որ կարծես համակրութիւնը աւելի գիւղացիներուն կողմը ըլլայ․ ուրիշ թերթի մը թղթակիցը աւելի որոշ կերպով խօսելով յայտարարած էր որ Ֆրանսան պէտք մօտիկէն ծանօթանայ իր դաշնակցին ներքին ցաւերուն և պէտք աշխատի բարոյական ազդեցութեան գործ դնել Ռուսիոյ կառավարութեան վրայ․

* *

Ֆրանսայի երեք նշանաւոր երեսփոխաններ տեսակցութիւն մը ունեցեր են արտաքին գործոց նախարար Տէլքասէին հետ և ներկայացուցեր են Սասունի եւ Մուշի անտանելի վիճակը․ Տէլքասէ խոստացեր է ֆրանսական հիւպատոս մը ղրկել․

Հիւպատոսներով գործ չի լըմննար․ հիւպատոսները միայն քիչ մը դահճին ձեռքը կասեցնել պիտի տան․ Բայց ի՞նչ ընես, ատով ալ գոհ պիտի մնանք․

Ռուսական հիւպատոս Խունանքին արդէն Մուշէն հեռացեր է․ ինչպէս կ'երեւի օրթոտոքսութիւնը շատ ալ չառաջադիմեց Մուշի Հայերուն մէջ եւ Ռուս կառավարութիւնը այլեւս իր հիւպատոսին հոն ներկայութիւնը աւելորդ համարեց․ Քանի որ օրթօտոքս» չը պիտի ըլլան թող կոտորուին, ինչ վընաս․ չ՞է որ Ռուսին պարապ Հայաստան պէտք է․

ԿէՏ

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Նախորդ համարի մէջ յայտարարելով որ Սոֆիայէ 103 լեւ ստացանք անմոռանալի Պետրոս Սէրէմճեանի աշխատութեանց հրատարակութեան համար, խոստացանք սոյն համարով ցանկը հրատարակել․

Սոֆիա 6 յունիս 1902

	Լեւ.
Տ. Բ. Ե.	20.—
« Կարօ Պօլեան	15.—
« Ոմն	5.—
« Կ. Պապիկեան	5.—
« Ոմն	3.—
« Ոմն	3.—
« Թ. Յակոբեան	10.—
« Ոմն	5.—
« Գուրգէն	5.—
« Գրիգոր	2.—
« Մ. Արծրունի	2.—
« Կ. Ա. Գույումճեան	2.—
« Դ. Մինասեան	2.—
« Ժիրայր	10.—
« Ոմն	2.—
« Լ. Չիպուգճեան	1.—
« Անձայն	1.—
« Համազգային	2.—
« Կայծակ	1.—
« Աստ	1.—
« Արօ	1.—
Ոմն	1.—
« Կ. Ս.	1.—
« Պօղոս Գասպար	1.—
« Գ. Զ.	1.—
« Հ. Բ. Փ.	1.—
Գումար	103.—

Ուրեմն նախորդ 256 լէֆ 30 սանթիմի հետ խմբագրութեանս մօտ գտնւում է 359 լէֆ 30 սանթիմ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

—o—

Խմբագրութիւնս խնդրում է որ շտապեն մեզ հասցնել անմոռանալի Պետրոս Սէրէմճեանի աշխատութիւնների հրատարակութեան համար հանգանակուած դրամները, որովհետեւ յուլիսի մէջ արդէն պէտք է սկսի տպագրութիւնը․

Խմբագրութիւնս հրաւիրում է Վառնայում գտնուող տպագրիչներին ներկայացնել մեզ գինը իւրաքանչիւր 16 երեսով, 20 քառ բայի վրայ, երեսը 34 տող, 10 փոինտ տառով, տպագրելիք փոր մայի գինը․

Մենք Սէրէմճեանի գիրքը պէտք է յանձնենք այն տպագրիչին, որ աւելի մաքուր եւ աւելի յարմար գնով յանձն կառնի ըտպագրել․

ՓԱԽՈՒՍՏԻ ՃԱՄԲԱՅ ՉԿԱ՛Յ

Պաs. Թումանեանին

Պատ. Թումանեան ուզածին չափ հայ հասարակութիւնը չահագործելէ վերջ՝ խարեբայական անպատկառ ու անարգ միջոցներով, ալ չափազանցօրէն վախցած որբանոցի պատանիներուն կայրոյթի աղաղակի որոտունջներէն ու հետզհետէ հրատարակուող զինք մերկացնող, դիմակայերծող ստուգապատում յօդուածներէն ու վերջապէս մեր այն ջախջախիչ յօդուածէն, որոնց ամենէն հզօր արձագանգն տուաւ ազգօգուտ «Նարժում»ը ու ամենէն ջերմ զօրավիգը հանդիսացաւ—հապճեպ արտօրանքով չարել կուտայ ժամանակէն ամիս մ'առաջ «Պատանի»ի յունիս ամսուան թիւը, որու մէջ քօղարկուած դարձուածքներով կրկին ընդելուզուած «պոչաւոր սուտերով բոլորովին անգոհացուցիչ յայտարարութիւն կուտայ, որուն վրայ ինչպէս շատ լաւ գիտենք իր ճիզուիթական բնատուր հզօր կարողութիւնը թափած է ժողովուրդը յիզակարծ խրտչումի չը բերելու համար, ու միեւնոյն ժամանակ ամեն պերճնական ճիգ ընելով այսչափ երկարատեւ չարունակած ծանր խաբեբայութեան պատասխանատուութենէն ճողոպրելու համար․ Ոհաւասիկ ինչ որ կը յայտարարէ համբաւաւոր ճիզուիթն․

«Ուսանողաց խմբակն, որ «Պատանի»ի սկզբնական ծրագրին համեմատ, «գրաչարութենէ և տպագրութենէ» զատ թերթիս խմբագրութեան մէջ ալ դեր պիտի խաղար, չը կրնալով յուսացուած կերպով գործակցել, ու այժմ «չարելու ու տպելու կարեւոր գործերը» կը կատարեն, իսկ խմբագրութիւնը հաստատութեանս տնօրէնութիւնը կստանձնէ, ինչպէս ըրած է ցարդ․ բոլոր նախնական կարգադրութիւնները և պատրաստութիւնները հոգալու և թերթը հաստատ հիման վրայ դնելու համար»․ Պարզենք մէկիկ մէկիկ․

Նախ «սկզբնական ծրագրին համեմատ» «Պատանի» թերթի խմբագրողները ուսանողաց խմբակն էր, և թերթին առաջին թիւէն սկսեալ մինչեւ հինգերորդ թիւոյն խմբագրականները այնպէս կը հրապարակուէին որպէս թէ մեզմէ մէկը գրած ըլլար ինչպէս պարունակութեան մեծամասնութիւնը։ Հետեւաբար պատ. Թումանեան, ինչպէս կըլլայ որ հիմա լկտիօրէն կը յայտարարէք թէ մինչեւ հիմա դուք էք ստանձնած անոր խմբագրութիւնը։ Ուրեմն դուք ձեր խօսքով բացարձակապէս կը հաստատէք որ ամբողջ գրեթէ կէս տարի ստած ու «ուսանողաց խմբակը» չահագործած էք լոկ ձեր արծաթապաշտ ոգւոյն յագեցում տալու համար։ Փախուստի ճամբայ չկա՛յ...։

Երկրորդ մեծ ու աւելի խոշորկէկ սուտ մը կը գլորէք անխղճաբար ըսելով որ մենք իբր թէ դեր պիտի խաղանք ուզեր խմբագրութեան մէջ, բայց անկարող եղած ենք յուսացուածին պէս գործակցիլ․ Քիչ մը ամօթ

կտրանքով․ այնպէս որ Ծաղիկեանը պարտաւորված էր ամեն քայլափոխում գլխարկ վերցնել։ Դպրոցը մըտաւ, ծառան դրան առջեւ զինուորի նման կանգնեց ու բարեւեց․ դասարան մտնելու պէս աշակերտները մի առանձին խոնարհութեամբ, յարգանքով, ոտքի կանգնեցին․

Ծաղիկեանի միտքն ընկաւ տան տիրուհու խօսքերը՝ թէ Սարաֆովի հետ ունեցած տեսակցութիւնը ինչ ազդեցութիւն կարող էր ունենալ փոքրիկ քաղաքի, փոքրիկ, շատ փոքրիկ հայերի վրա․ Ու Ծաղիկեանը գոհ չէ՞ մնաց․ Նրա սիրտը մեծ ցաւ, շատ մեծ ցաւ զգաց որ ոեւէ մի Սարաֆով, առանց մի աչքի ընկնող հանրօգուտ բարեմասնութեան, միայն շատ դրամ ունենալով կարող է մի ամբողջ հասարակութեան վրա այդչափ ազդեցութիւն ունենալ․

Ատելութիւնը դէպի դրամով ազդեցիկ դասակարգը աւելի բուռն կերպով բոցավառվեց նրա սրտի ու հոգու խորքերում, որովհետեւ մինչեւ օրս նա այդքան շօշափելի կերպով չէր տեսել դրամի ազդեցութիւնը․ ու որոշեց, ամեն յարմար պարագայում, ուղղակի դրամից ճրնշվողների առջեւ ջախջախել դրամական կուռքերը, մերկացնել նրանց ոչնչութիւնը․ շօշափելի օրինակով հասարակութեան ցոյց տալ, որ միայն դրամը, միայն դեղին մետաղը բաւական չէ հասարակութեան, համայնքի յարգանքը ձեռք բերելու համար․

Այս մտածմունքների մէջ էր, երբ օրապահ աշակերտը վեր կացաւ եւ յայտարարեց որ Կարապետ աղայի տղան երեկ իրեն նշանակված պատժին չենթարկվելով, եւ աշակերտների առջեւ պարծենալով որ իրեն ոչ ոք բան չի կարող անել, քանի որ ինքը հարուստի եւ հոգաբարձուի տըղայ է, գրքերը առել գնացել է․

Ծաղիկեանի արիւնը գլուխը խաւ․ Դասարանի բոլոր աշակերտները քարացած լուռ հետաքրքրութեամբ նայում էին Ծաղիկեանին․ Նրանց նայւածքները սառած էին․

—Դէ, քեզ տեսնենք, կարող ե՞ս հոգաբարձուի տղայի հետ խստութեամբ վարվել․

Ծաղիկեանը գտաւ իր պաշտպանութիւնը, մի ակնթարթում որոշեց իր անելիքը եւ օրապահին ասաց—գնա՛ իսկոյն Կարապետ աղային կանչիր այս տեղ:

—Եթէ չը գայ, չարութեամբ հարցրեց օրապահ աշակերտը:

—Եթէ չըգայ, կասես որ Ծաղիկեանը ասաց, եթէ չըգաս, այսօրվանից ձեր տղան արձակված կը լինի դպրոցից․

Օրապահի գնալուց յետոյ Ծաղիկեանը քաշվեց ուսուցչանոցը աշակերտներին պատուիրելով լուռ նստել։

Տաս րոպէ չանցած Կարապետ աղան իր հաստ փորը գրկած ներս էր սողում ուսուցչանոց, ասելով․

—Ինչ կայ պարոն Ծաղիկեան։

—Ոչ ինչ․ համեցէք գնանք դասարան, այնտեղ կիմանաք․

Դասարան մտնելուն պէս Ծաղիկեանը դիմեց Կարապետ աղային, մատը ուղղելով դէպի նրա տղան․

—Երեկ մի վատ չարութեան համար ես ձեր տղային պատուիրեցի կէս ժամ ուշ տուն գնալ․ բայց նա իր ընկերների առջեւ պարծենալով որ ինքը հարուստի եւ հոգաբարձուի տըղայ է, ոչ ոք իրեն բան չի կարող անել, գրքերն առնում եւ գնում է․ հիմա ես ձեր առջեւ նրան պատժում եմ մէկ ժամով․ ու եթէ նա այսուհետեւ էլ այդ տեսակ յիմար խօսքեր դուրս տայ, բոլորովին կարձակեմ, չը նայելով որ դուք հարուստ եւ հոգաբարձու էք․ հասկացա՞ք․ Հիմա կարող էք գնալ, այլ ես ոչինչ չունեմ ասելու․

(Շարունակելի)

․ըսուած բանը ձեր քովը երբէք չի՞ գտնուիր․ Երբ „Պատանի“ի հայիւ հայ առաջին թիւը չոր-ուած էր, երբ ամբողջ որբերս ուժգնաբար բողոքեցինք ձեզ այդպիսի պատուէլիական տափակ գաղափարներ տարածիչ ձեռնար-կի մասնակցելու դէմ ու յախուռ-նական և անզառնալի մերժում տուինք․ ո և է աջակցութիւն նուի-րելու, այնպէս չէ՞․ Բայց դուք չ՛ունկնդրեցիք մեզ ու միանգա-մայն ընդ մէջ ու խօսելով ընել այն ինչպէս յարմար էր ձեր չա-րանչի քմահաճոյքին, ու հա-կառակ բոլոր որբերու միահամուռ ընդդիմադրութեան յամառեցար ան վկանդ ամբողջ վեց ամիս շարու-նակել ձեր սորաքարշ գործը մեր անուան տակ մի քանի բա-ժանորդ աւելի գտնալու դիտա-ւորութիւնով, թէեւ դուք յու-սահատ սկիզբէն քաջ գիտէիք որ չը պիտի համակերպէինք ձեզ երբէք․ Ուստի ի՞նչպէս կը յու-սաք եղեր․ Փախուստի ճամբայ չկա՛յ․․․

Երրորդ կրկին շարաշար կը սխալիք ու գիտակցաբար կը շա-րունակել ստելու․ Յայտարա-րելով որ պատանիները շարելու ու „պագրելու կարեւոր գործերը ստանձնած են․

Եթէ այդպէս է, ցուցուցէք մեզ մէկ հատ մը որբերէն որ հրա-պարակաւ յայտնէ, թէ կամաւ կը շարէ „Պատանի“ն, ու այն ատեն պիտի հաւատանք թէ գոնէ ձեր ըսածներուն գոնէ այդ մասը ճիշդ է եղեր․ Բայց ընդհակառակը․ պատանիները հարկադրուած ու իբր անհրաժեշտ կատարուելու գործ նշանակուած է ընելու միա-հեծան հրամանաւդ, ինչպէս որ կընեն որբանոցին բոլոր մեծ ու պզտիկ գործերը․ Աս ալ ուրեմն սուտ է․ Վեց ամսուան ստու-թիւնը կուզէք մի քանի տողով գծել, բայց ՚ի զուր․ Պարզապէս խոստովանեցէք որ մոլորութը խաբեցիք, ուրիշ ճար չկայ․ Փա-խուստի ճամբայ չկա՛յ․․․

Երէֆ Որբեր

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

Պոլսոյ թերթերը կը հաղոր-դեն որ տրամադրութիւն կայ պատրիարքարանի մէջ տետրակ մը պահելու, ուր բոլոր պաշ-տօնեաները ամէն օր իրենց ներկայութիւնը պիտի հաստա-տեն իրենց ստորագրութեամբ․

— Մալաթիայէն եւս խնդրա-գրով մը կը խնդրեն որ Սանա-սարեան վարժարանը Խարբերդ փոխադրուի․

— Բաքուի երեցկին մը՝ Մարիամ Բուտաղեան մեռնելով, անոր զաւակը 5000 ռուբլի դրեր է Նութուղիկոսի տրամադրութեան տակ, 1500 ռուբլի արտասահմա-նի որբանոցներուն, 300 րբ. մարդասիրական ընկերութեան, 300 րբ. Դ. Լուս. եկեղեցւոյ, տուրեկան 200 րբ. աղքատներուն, տարեկան 200 րբ. Գէորգեան ճե-մարանի մէջ որբ մը պահելու հա-մար, 2000 ր. Թիֆլիսի թերթի մը նպաստ և կարգ մը ուրիշ նոր պատներ․

Այս ընտանիքին ուրիշ անդամ-ներ ալ մեծ բարեգործութիւններ ըրած են․

— Ռուսճուքի հայ երգեցիկ խումբը առաջին անգամ ըլլա-լով Պուլկարիոյ մէջ անցեալ կի-րակի Էքմալեանի ձայնագրած պատարագի քառաձայն երգե-ցողութիւնը կատարեր է․

— Վառնայի նոր կազմուած երգեցիկ խմբի վարչութիւնը կը յայտարարէ որ այլեւս նոր ան-դամներ չեն ընդունուիր․

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹՈՒՐՔԻԱ

„Ինֆօրմասիօն“ թերթը Պոլսէն կիմանայ որ թուրք կառավարու-թիւնը հրամայած է այլեւս թուր-քերէն ոչ գրական ոչ գիտական գրքեր չը հրատարակուին, որով-հետեւ իբր թէ եղածները կը բաւեն եղեր․

Այդ պատճառով շատ մը թուրք տպարաններ գոցուած են և շատ ձուլիչներ ալ Պոլսէն հեռացած են․

— „Թան“ կը հաղորդէ որ Փիր-միլեանը Սուլթանի հրամանով Աթօս կղզին գացած է որ պիտի եպիսկոպոսներ երթան զոյն օծե-լու համար․

— Գերմանիան հետզհետէ իր ոտքը կամրացնէ Թուրքիոյ մէջ գերմանական թերթ մը կը հա-ղորդէ որ Սուլթանը իրատէով մը բոլոր գերմանական հանրօգուտ հաստատութիւններու օրինաւո-րութիւնը հաստատած է․

Նոյն թերթը Թուրքիոյ մէջ այդ տեսակ հաստատութիւններու ցանկ մը կը ներկայացնէ որոց թիւը 53ի կը հասնի․

— Ոստիկանութեան նախարա-րը Իսխան պէյին սպանումը լոկ պարզ վրէժխնդրութեան ար-դիւնք կը հռչակէ․ բայց սուտ է Իսխան պէյ սպաննուած է իբր Սուլթանի ամենավատ լրտեսնե-րէն մին․

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Նախարարապետ Տանէվ ար-դէն Բարիզէն վերադարձած է․ կըսուի թէ փոխառութիւնը յաջո-ղած է,

— Պ. Տանէվ Բարիզի մէջ մէկու մը հետ ունեցած տեսակցութեան միջոցին յայտարարած է որ Պուլ-կարիան թագաւորութիւն հրա-տարակելու լուրը սուտ է․ Պուլ-կարիա նուի ջան այդ աւելի կա-րեւոր խնդիրներ ունի կարգա-դրելիք, երկիրը բարեկարգելու համար․

— Վառնայի գործադուլը ե-րեսփոխանական ժողովին մէջ հարցապնդումի նիւթ եղած է․ կըսուի թէ նախարարութիւնը քն-նիչ մը պիտի ղրկէ․

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆ

Աթէնքի մէջ քանի մը պուլ-կարներ ձերբակալուած են․

Կը կարծեն որ ձերբակալուած-ները Սօֆիայի Մակ. Ռ. Կոմիտէի գործակատարները են, որոնք զա-նազան ժամանակներու մէջ հր-բայցան և պատերազմական մր-թերքներ անցուցանեն Մակեդո-նիա․

ԱՆԳԼԻԱ

Թագուհրը հիւանդութեան պատճառով չէ կրցեր ներկայ գտնուիլ թագադրութենէն առաջ եղած հանդէսներուն․

Կը վախցուի որ թագուհրը չը պիտի կրնայ դիմանալ թագա-դրութեան շատ յոգնացուցիչ հանդէսին․

Իրէ մոլովուրդը և թէ կառա-վարութիւնը այդ պատճառով մ ծ մտահոգութեան մէջ են․

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ

Մամուլը մեծ յուզումի մէջ է թուրք լրտես հիւպատոսներուն Զուիցերիոյ մէջ գոյութիւն ունե-նալուն համար․ Կառավարու-թենէ կը պահանջէ որ անոնք երկրէն արտաքսուին․ Բարկու-թիւնը աւելի ծընէվ գտնուած թուրք հիւպատոսին դէմ է․

ԹՐԱՆՍՎԱԱԼ

Պօէրներու անձնատուութիւնը կը շարունակուի խաղաղութեամբ․ Տուէթ Տէլարէյև Պօթա զօրավար-ները իրենց ճառերով, յորդորնե-րով շատ կը դիւրացնեն անձնա-տուութեան գործը․ Մօտ քսան հազար հրացան արդէն յանձ-նուած է անգլիական իշխանու-թիւններուն․

ՖՐԱՆՍԱ

1900 փետրվար 2ին ասոս ըն-կերվարականներու ներկայացու-ցիչները ժողովի մը մէջ որոշե-ցին Բարիզի մէջ արձան կանգնել հանգուցեալ ռուս յեղափոխական եւ ընկերաբան Լաւրովի յիշատա-կին համար․

Հիմա „Օրօր“ թերթը կը հա-ղորդէ որ արձանի բացումը տե-ղի պիտի ունենայ յուլիս 22ին Մօնբարնա․

Լոյս տեսաւ
Ֆրանսացի նշանաւոր վիպասաններէն ՌԸՆԷ ՏԸ ՓՕՆ-Ժէի հեղինակութիւնը եղող
ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ՄԵԿՕՐԵԱԼԸ
անուն խիստ հետաքրքրաշարժ եւ զարմանալի ցնցիչ վէպին
Երրորդ եւ Չորրորդ պրակները
[illegible] 8 ական երեսնոց [illegible] 5 [illegible]
Առջի երես 24-25 [illegible]
Վառնայի համար բաժանորդագին 1 Fr. : Դուրսի բաժանորդներու եւ առաքումներու համար 1.20 :
[illegible]
ԱՐԳԻՆԻԿԵԱՆ ՏՈՒՐՈՆ, ՕՏՆԻԿ ԲԱՐՕՆՂԵԱՆԻ, ՎԱՐՆԱ :
Դրամի փոխարէն նամակադրոշմ ալ կընդունուի :

ԹԱՏՐՈՆ „ՊՕՐԻՍ“
Հաճի Բաճաֆօ
Ամառնային շրջան
«ՎԷՍԷԼՕ»
Հայ դերասանական խումբն
Վաղը Կիրակի գիշեր ժամը 9ին
Արտաֆոյ կարգի շքեղ երեկոյթ
առաջին անգամ ըլլալով
ԴԱՂՏՆԻՔ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ
կամ
ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՑԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ
ԸՆԴԴԷՄ ԱՆԳԼԻՈՅ
պատմական թատերախաղ 5 արար
չորս կենդանի պատկերով
ԵՐԳ ԵՒ ՊԱՐԵՐՔ
Պ.Գ. Յակոբեանի եւ Օր. Րօզալիի կողմէ
ՊԱԼԷԴ
Օրիորդ Բարսամյանի կողմանէ
խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը
Մօտ օրէն պիտի ներկայացուի Ֆրանսվալի ներկայ պատերազմը թատերախաղ պատմական զանա-զան տեսարաններով․
Փորձի տրուած է Կոմս Մօնթէ-Քրիսթօ․ երեք երեկոյթի բաժ-նուած է․

Отговорникъ
Мурадъ-Ераносянъ
Печ. Взаимность" — Варна